

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1938-39

DRAMA

2 F. KS. FINŽGAR:
VERIGA

Din 2:50

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1938/39 DRAMA Štev. 2

F. S. FINŽGAR:

VERIGA

PREMIERA 24. SEPTEMBRA 1938

Tik pred svetovno vojno je F. S. Finžgar pisateljsko dozorel. Svojo literarno pot je začel kot pesnik — pobožnih sonetov in kot glasnik slovanskega navdušenja. Ko je prešel na prozo, je pričel s čustveno prekipevajočo in poetično črtico brez pomembnejše človeške svojstvenosti. Ta mladostna bujnost se mu je v prvih letih tega stoletja strnila v veliki zgodovinski roman »Pod svobodnim soncem«, ki je poln fantazije, širokih zamahov, preproste, toda dovolj monumentalne psihologije in velikega čustva za slovensko narodno stvar. Po epu pa je prišlo za Finžgarja deset let novega iskanja in trdega dela. Pisatelj se je bližal svojemu štiridesetemu letu, zresnil se je, se zbral in znašel sam v sebi. Prekipevajoča in često nepristna čustvenost se je umirila v njem in pričel je govoriti iz resnice v svojem srcu. Ta resnica je bila preprosta, nič nadpovprečnega in nič tajnovidnega ni bilo v nji, toda bila je iskrena, sočutna in dobrohotna in polna razumevanja za preprosto srce. Ko se je tako ovestil, se mu je umirila tudi beseda, ki jo je jel postavljati pretehtano, skopo, toda trdno. Njegovo domovinsko čustvo se je osredotočilo v ljubezni do jezika, s katerim ravna poslej spoštljivo in svečano.

Prvi sad te dozoritve je bila novela »Dekla Ančka«, ki je nastala še pred svetovno vojno, njen najzlahtnejši plod pa je povest

»Boji«, ki je nastala med vojno in ki je vrhunec Finžgarjevega književnega dela. V času med »Ančko« in »Boji« pa je nastala tudi njegova drama »Veriga«.

Drama ima vse značilnosti Finžgarjevih zrelih del, dasi po tehtnosti ne dosega »Bojev«. Po snovi je dokaj verna slika našega kmečkega življenja, po človeški vsebini pa je rahlo moralno vzgojna in psihološko preprosta zgodba. Njen namen je, kakor pravi avtor sam, kazati, s poučnim in vzgojnim namenom kazati ljudske strasti, »ki iz malenkosti porojene spačijo obraz ljudski duši in jo preslepe, da tava in išče v senci, kar ji je v pogubo, ne vidi pa velikih, rešnih ciljev, do katerih vodi pot ljubezni«.

Pisateljska volja te vrste rada psihološko poenostavlja in kaže ljudi v preprosti črno-beli osvetljavi. Tako ravna skoraj tudi Finžgar v »Verigi«. Osebe te drame so le rahlo individualizirane, le Mejač je izrazitejša osebnost, dasi je izrazit po eni sami lastnosti, — grabežljivosti. Ta pohlepnost in pravdarstvo sta strasti, za katerih osvetlitev Finžgarju gre.

Drama je življenje iz človeka, iz osebnosti. Kakor je preprosta osnova oseb, tako je preprosto življenje, ki poteka iz njih in med njimi. Spor, ki se sproži v prvem dejanju, se brez izrazitih obratov, dasi z lahnim stopnjevanjem zaključi v tretjem. Resnejšo krizo preživi v tem času samo ljubezen mladih dveh, ki poživi drugo dejanje, kakor je temu aktu v prid tudi trenutna možnost poravnave med sosedoma.

Finžgarjev glasnik je ded Primož, ki s starčevsko nemočjo označja blagovest ljubezni, da bi spravil soseda in pomiril strasti, ki so se razvnele v tem vaškem zatišju. Toda z zelo srečnim prijemoni je ta starček dobro zapleten v zaključek drame, kjer bi bil samo kot rezoner lahko odveč. Njegov evangelij je preprost in za primer, če bi v sporu ne šlo samo za verigo, nekoliko problematičen, toda ko pade kot žrtev svoje misli, ga obda tiha gloriola in njegova misel dobi rahel poudarek.

Kljub preprostemu jedru pa je v igri dovolj življenja. Daje ji ga Finžgarjevo poznanje kmečkega življenja in miselnosti, kakor

tudi njegova jezikovna pristnost. In še eno odliko ima delo: Finžgar je podal z njim, kar je hotel, in hotel je toliko, kolikor je mogoče. Ta notranja uravnovešenost je plod njegove zrelosti in jasnosti v samem sebi.

J. V.

F. S. Finžgar

(Odlomki iz jubilejnega članka.)

Troje stvari se v Finžgarjevi osebnosti neločljivo spaja: njegovo duhovniško, ljudsko in pisateljsko delo. Čeprav je pisatelj vidnejši in pomembnejši, ni mogoče izločiti iz njega ljudskega in duhovniškega poslanstva in brez njega bi se bilo najbrž tudi pisateljsko delo v marsičem drugače izoblikovalo. Finžgar je šel tesno z razvojem slovenskega narodnega življenja, kakor se je bilo pokrenilo izza devetdesetih let prejšnjega stoletja. Preko starega konservativnega katoliškega kolektiva, stisnjenega v cerkveno občino, se je narodno delo razživelo na odprtem polju; nad golo filozofsko spekulacijo in varno stanovsko avtoriteto prejšnjih časov se je bil razmaknil pogled v širšo, življenjsko celotnost, v boj naravnih svetovnonazornih in ekonomskih nasprotij, kjer se vsa tekma vrši le v živem duševnem in družabnem delu. Tako je tudi Finžgarjevo pisateljsko delo, spojeno z njegovim ljudskim poslanstvom, udarjalo iz konservativnosti v modernost, in zato ga bolj in bolj srečujemo sredi vročega dela, tam, kjer se je človek osvobajal materialne sužnosti, ko si je za svoje boljše življenje gradil moderne naprave, da odrešen najprvotnejšega strahu, samozavestneje zaupa v zemljo in mirneje gleda v nebo. Zato Finžgar skoraj nikoli ni opravljal literarnega dela kot izključno estetsko snovanje, ampak je zavestno pisal to, kar je bilo najbolj potrebno v času in za čim širše narodne plasti, ne da bi se bil pri tem omejil na kako višjo ali nižjo družbo.

Mimo treh kulturnih generacij je šlo Finžgarjevo pripovedništvo: iz starega realizma devetdesetih let se je razvil v zmagovitem narodnem idealizmu tja do konca svetovne vojne, nazadnje pa se je

razgledal tudi v revizionističnem idealizmu novejšega časa. Če danes pogledamo nazaj v to štiridesetletno književno delo, tudi v tisto prvo mladeniško, se nam kaže povsod podoba delavca, ki z zanosom in veliko voljo gre preko zaprek, ne da bi se boril z njimi; s svojo telesno silo vleče za seboj vse podrte pregraje in jih šele v načrtljajem poletu povrsti odrine v stran, in ko je na vrhu svoje poti, zajame s širokim objemom vso nabrano žetev, jo strese, da odleti vse, kar je lahkotnega in da ostane samo težko zrnje, tisto, ki pade naravnost v zemljo. Iz fabulista, ki ga pripovedniško nagnjenje sili, da obnovlja zgodbe, kakor jih je slišal in doživel; iz idealista, ki spoznava naloge svojega časa in jim služi po najboljši volji in s svojimi najpopolnejšimi močmi, se zresni in zmodri v spoznanje, da je le eno potrebno, tisto osrednje, že davno zapovedano krščanstvo, ki je v priprostem zdravju človeške duše. Zato mu postane vzgoja prvo in najvažnejše pisateljsko poslanstvo.

Odslej je Finžgar v tehtanju čednosti in pregrehe našel modro razmerje in s tem segel v bistvo človeka. Čeprav je še najrajši ostal pri 'zgodbi za ogledalo', je v obeh svojih zadnjih ljudskih igrach, v »Verigi« in »Razvalini življenja« pokazal, kako se ljudske pregrehe zarode in kako strasti človeka zapeljejo, da se »spači obraz njegovi duši in jo preselepe, da tava in išče v temi, kar ji je v pogubo, ne vidi pa velikih, rešnih ciljev, do katerih vodi pot ljubezni«. S temi zgodbami v obliki drame je pripravil kmečkemu racionalizmu popoln poraz. Materialističnemu racionalizmu je vse samo »denar in dota, lepo telesce, pa lepe oblekce in ime« (»Razvalina življenja«, str. 78) — vse to pa se razvali in se samo pokoplje. Te fabule niso več slučajne zgodbe, to so usodne vzročnosti, ki jih skriva življenje samo. V njih je spoznanje nereda, ki ga je treba sicer sprejeti kot življenja bridkost, a je tudi spoznanje, da je ta nered treba zdraviti, ne pospeševati. Življenje se sicer vije med usodo, neredom in zablodami in zato nad grehom ni človeške sodbe, zakaj razumevanje in odpuščanje krivice je višja človeška zrelost — toda nai

vsem trpljenjem se mora vendarle videti prst, ki kaže kvišku, v svet absolutnih vrednot.

*

Doba, ki je dala Finžgarja, je bil naš duhovni junaški čas; ta čas je drevel v svojem idealizmu naprej in osvajal sproti cele postojanke v javnem življenju — misleci in preroki so bili v ozadju. v ospredju so stali tvorci konkretnih vrednot, junaki neposrednega boja. Nase in na svoje račune ni bilo časa misliti; kdor je v oni zunanje razgibani dobi našel človeško ravnotežje, da se je iz splošnega aktivnega idealizma, iz trdega dela nagnil k tišjim stvarim in malo posluhnil, kaj govori skrivnost, se je ohranil živ preko tistega časa. In da je tisti čas, ki je ustvaril našo ljudsko izobrazbo, gospodarsko osvobojenje, najnujnejšo socialno varstvo, našo narodno samozavest in versko obnovo, dal tudi tvorcev, ki so ga duhovno zajeli in iz njega pogledali navznoter, je šele s tem v sebi opravičen. In kakor je njegov simbol univerzalni Krek, tako je njegov najznačilnejši sad javni delavec in leposlovec Finžgar.

Ta Lampetov duhovnik-pisatelj je danes toliko viden in izrazit, da bi bila brez njega v našem slovstvu vrzel, kakršne si ne moremo misliti. Brez njega bi bila naša novejša epska proza sirota in brez njega bi za Jurčičem ne bilo v naši književnosti neposrednega in organskega ohranjevalca živega ljudskega jezika.

Finžgarjevi optimistični in razumski temelji, ki bolj reprezentativno kakor nujno oblikujejo življenje, se res zde današnjemu nemirnemu času enostavi. Čutimo, da so današnji konflikti bolj tragični, kakor jih prikazuje on, in tako ostri, da jih njegova blažilna misel ne more pomiriti. Toda ali ne visi med ono dobo, ki je gradila iz svoje trdne, celotne vere, in med nami velika bolečina, ali ni samo današnja trpinčena duša željna viharja? Ali nas ne boli najbolj to, ker nam je težko proč od očetove hiše? Ali ni naša lastna notranjost tisti prepad, iz katerega krikamo po poglobitvi krščanstva, mi, ki smo sami zrastle prav iz iste celosti?

Vse delo je samo toliko vredno, kolikor služi življenju in odrešenju. Fr. Lampe si je v Nazaretu na mizici svete Družine zapisal

za življenje: Domine, ego promitto, semper me scripturum ita esse, ut super tuam mensam scriptum non decens sit.

Prav tako tudi Finžgar ni mogel drugače pisati. *F. Koblar.*

F. S. Finžgar

Finžgar je duhovnik, to se pravi, verski, нравni in življenjski učitelj vernikov, ki so mu bili zaupani. Njegova dolžnost je deliti ljudstvu verski pouk, poleg tega pa mu bodi v prvi vrsti нравni voditelj in varuh in še — inteligentnejši svetovalec v praktičnih stvareh vsakdanjega življenja. Tega svojega poklica Finžgar ni vršil samo s pastirsko besedo in z duhovniškim dejanjem, marveč tudi kot pisatelj s pisano besedo. Znašel se je v svojem poklicu in njegova miselnost in čustvovanje sta našla svoje pravo torišče. Pisateljstvo in literatura pa sta svet zase. Finžgar se je zgodaj zaljubil v umetnost besede in ji je poslej služil vse življenje. Toda v njegovi naravi ni, da bi moglo dvoje tako mogočnih poklicev živeti v njem drugo poleg drugega. Izbral si je drugo pot in tako je postalo njegovo življenje in delo en sam poizkus in napor, združiti oba duhovna svetova v eno.

Ljudstvo razume samo tistega, ki mu govori ljudsko, čigar govorica izvira iz ljudskega mišljenja in iz ljudske nravi. Ljudstvo je zmerno versko, zmerno pobožno; ima preproste нравne nazore, preprosto, nekoliko poenostavljajoč pogled na človeka, ljubi zdravo življenje, in spoštuje preproste, dosegljive, treznemu razumu dostopne ideale. Temu okusu docela ustreza osnovni duh Finžgarjevih spisov, ki se zdi, da izvira iz njegove zdrave, naravne osebnosti in da ga ni šele ustvaril njegov poklic. Kot нравno in tudi drugače poučen pisatelj ne zajema življenjske celote v vsej prepletenosti dobrega in zlega, skoro ne pozna ljudi, ki so dobri in zli hkratu, kakršni smo v resnici vsi, marveč jih navadno vidi samo dobre ali pa samo zle. To kratko označeno dejstvo, ki ima svoje vzroke v njegovem moralnem učiteljstvu, določa njegovi tvornosti neke meje, zato pa ga dela širšim ljudskim plastem sorodnejšega in dostopnejšega. In če pri tem poleg njegovih pisateljskih vrlin upoštevamo še dejstvo, da v svojih spisih večinoma opisuje življenje ljudskih množic, nam bo razumljivo, zakaj je danes najpopularnejši pisatelj.

Svojo dolgo in izpremembe polno pisateljsko pot je pričel Finžgar v devetdesetih letih. V spomину »Biser« datira svojo prvo novelico v leto 1890. Pet let kasneje je zapisal tedanji kritik »Ljubljanskega Zvona« o njem te-le prve kritične besede: »Pièce de résistance tega petega zvezka (Pomladnih glasov) je brez ugovora »Gospod Lovro«, spisal Fr. S. Finžgar«. Doba početkov je odločilna skoro za vsakega pisatelja. Devetdeseta leta pomenijo v naši literaturi dobo literarnih bojev, bojov raznih literarnih okusov, dobo prevračajočega se okusa in dobo iskanja. Devetdeseta leta spadajo med najnemirnejše čase v našem slovstvu in so leta, ki doraščajočemu narodu niso mogla nuditi trdne smeri in stalnega ter zanesljivega okusa. To je odločilo tudi Finžgarjevo pisateljsko pot. Finžgar ni med pisatelji, ki ustvarjajo dobe ali ki sami ustvarjajo svoj izraz. Njegova narava, čustvenost in miselnost potrebujejo trdnih tal. In baš teh mu devetdeseta leta niso mogla dati. Zato je njegova pisateljska pot nestalna in odvisna.

Pričel je svoje delo kot poet in je poleg nabožnih pesmi pisal zlasti daljše epske pesmice, ki so bile v pričetku devetdesetih let moda. Nato je krenil za zmagujočim naturalizmom. Koncem devetdesetih let pa je nastopil Cankar s svojo meditativno lirično črtico. Finžgar je ubral tudi to smer, hkratu pa se je poizkusil v ljudski igri, ki jo je tedaj uvajal Govekar. Ali vsi ti poizkusi niso prišli do pomembnejših uspehov. Prav tako tudi ne poizkus obširnega socialnega romana. Nikjer ni bil Finžgarju predmet resnično pri srcu in po močeh. Našel ga je šele v svojem največjem tekstu, v zgodovinskem romanu »Pod svobodnim solncem« (1906-7). Ob tej snovi, ki je dramila njegovo rodoljubje in navdušenje za junaška dejanja, ki menda mogočno živi v vsakem preprostem in zdravem človeku, se je Finžgar lahko razvnel in razmahnil. Ustvaril je ep, ki bo še dolgo zdrava, sveža in sočna hrana slovenski mladini in vsem, ki iščejo v knjigi velikih dogodkov in junaštev. Po tem delu se zdi njegova produktivnost za nekaj let izčrpana, ne docela kajpada. Zakaj prav v teh letih je napisal poleg drugega svojo najboljšo kratko zgodbo »Na petelina« (1910), v kateri je vnovič dokazal intimno poznanje in globok čut za naravo in njeno čudovito toda skrito življenje. Tik pred svetovno vojno je za dolgo dobo našel svojo obliko in

svojo snov. Ustabilil se je v kmetiški povesti, v kateri je posledaj dosegal najpomembnejše uspehe. Žalost in moralni propad vojnega časa sta prebudila njegovo rodoljubje in vso njegovo moralno resnobo. Ta čuvstva so našla izraz v njegovem najzrelejšem delu v »Bojih« (1915-6). Naša knjiga ne premore mnogo spisov, ki bi bili zasnovani na tako globoko iskrenem, širokem ljudskem moralnem nazoru, kakor so »Boji«. Ta knjiga je Finžgarjev pisateljski višek. V nji je dosegel smoter svojega življenjskega napora: združil je svoje duhovništvo in svoje pisateljstvo v umotvor, ki je lep in plemenit, posveten in človeški po svojem življenju ter globoko pobožen po svojem duhu.

Po »Bojih« je snoval dalje. Napisal je dve drami, celo vrsto krajših povesti, bil dolga leta urednik Mohorjeve družbe in njene družinske revije »Mladike«. Njegovo literarno delo je obsežno. Njegova najdragocenejša lastnost pa je zavedna zvestoba lastni naravi, ki ga je pri vsej oblikovni nestalnosti vodila samo v eno smer, ki dela vse njegovo delo navzlic slogovnim izpremembam enotno in ki mu je vtisnila pečat njegove krepke, preproste, zdrave in v najboljšem pomenu te besede — ljudske osebnosti. J. Vidmar.

PRIHODNJA PREMIERA.

Režiser Bratko Kreft zaključuje vaje za dramo finske pisateljice *Hele Vuolijoki* »Žene na Niskavuoriju«, katere premiera bo v torek, dne 27. t. m. Igra kaže vdor novega, svežega duha v Tavastlandsko tradicionalno dremoto, pomladni vihar v temnem gozdu, ki spi nemo zimsko spanje. Ta pomladni vihar je ljubezen, ki ne pozna več nobenih ovirh in predpisov, temveč samo še zapoved srca in narave. Ob tem pojavu se srečata stari in novi svet, ki ju pisateljica slika z živo prepričevalnostjo in z velikim odrskim darom. V glavnih vlogah Marija Vera, Mira Danilova, Vida Juvanova, Jan, Lipah itd.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič. Urednik: Josip Vidmar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

